

JAN OPOLSKÝ

MALÉ PROSY

1926

SVAZEK TŘETÍ

EDICE ›SEVER A VÝCHOD‹

KARTUSIÁN

JSOU někteří lidé, kteří v životě neprováděli ničeho vážně kromě hry a navzdor jisté absurdnosti tohoto závěru ukázali se schopnými až ledové krutosti, připínající svoje tvrdá předsevzetí k věcem prázdným a bezvýznamným. Taková strašná, umíněná vážnost zbavila mnohdy i předmět jimi uchopený veškeré jeho nicoty a bezvýznamnosti, takže se zdálo, jako by zastával vynikající úlohu v životě člověka.

Síla, spočívající v nezvyklé, často zapřísáhlé úmyslnosti učinila z nepatrných předmětů jejich obliby příčiny největších duchovních převratů, jaké se kdy v životě udávají. Na tomto základě, schopném unést veliké, neznámé dosud společenské výstavby, založil svatý Bruno přesné řádové regule, vyučuje umíněnou hravost lidského ducha pro službu těžké náboženské kontempace a zocelené víry. Mezi mnohými přísnými pravidly řehole bylo ustavičné mlčení zprvu pouhou hrou ducha, ctižádostivými závody ve vytrvalosti, nepříliš veselou, ale zajímavou soutěží jednostranné jakési schopnosti, stávajíc se později nevolky pomocníkem velikého duchovního soustředění a jasnovidectví. Tak se i mlčení mnichů kartusiánů vyvíjelo z prvotních forem, které nečinily přílišných nároků na duchovní sílu a sebezpřemáhání, až k ono-

mu strašnému, tragickému stupni askese a odmítavosti smyslů, kdy se úzké rty zavřely jako brána doživotního vězení a oči mnicha byly temnější než zraky lapeného orla, vyhlížejícího zachmuřeně z těsné voliéry.

Po jedné pečeti zásvětním tichem vtištěné nesly stažené koutky retní a mrtvá linie úst bydla rydlem utajené bolesti rýsována. Nikdo nemůže vypovědět slovy, jakými neskonale útlými úchylkami měnila se kresba těchto nehybných úst, neboť se tu nestávala jako jindy čerstvá bolest lékem bolesti starší, nepokládaly se hasnoucí a usínající vzpomínky k těm, které už spaly, ale vytrvávaly všechny jako pocity čerstvého zranění, které by mohlo jenom lidskou sdílností přeboleti.

Ale sdílnosti nebylo.

Byla tu jenom přejemná měnlivost těchto úst, odolávající tímto způsobem jakémusi zevnitřnímu náporu, jemuž bylo regulí nařízeno odolati.

A když bylo vidět okny osamocené kláštera vlnící se lány zrajícího konopí, vydávajícího mdlou vůni upoutaného oleje a budícího tiché zdání, jako by už zlaté pazdří v slunci vlálo, přibližujíc se svitem svým plavému ženinu vlasu; když bylo vidět hájky z bílých moruší, šumící vážně nad lávkou, kam se mladičtí milenci v zmatku uchýlili, viničné svahy,

do jejichž hroznů vcházely poslední sluneční paprsky, dokonávající proměnu vířící vinné krve, propouštěly rty mladého kartusiána dlouhý vzdech, prokazující marnost konvenční lži, která se s oblibou mírem duchovní samoty obírala.

Jenom dlouhý vzdech, vinoucí se nepostřehnutelnou skulinou rtů a nahrazující nezrozená slova: „mladosti, láske, živote, jak brzy pomijíte!“

Slova, která chtěla velebiti krásu života nad slávu nicoty ve hloubi šesti střeviců pod zemí.

Jen vzdech, který jako strážce galejí, zkouší nevlídně neviditelná pouta jazyka, jimiž ho věčné mlčení přikovalo.

Přísná byla kartusiánská klausura, ticho přenášelo se i na věci neživé, takže i stromy dvora jenom jaksi vzdáleně pohnčovaly a zřídka jenom jako z hoře zalykla se hrdlička, kmitnouc se proti obloze jako by byla z jemného pasiřského stříbra. Celý klášter pak jako by byl poklopen rozsáhlou křišťálovou bání, která se nad ním klenula a na horizontu se zemí nepronikle uzavírala. Tak bylo všechno ve svém zřetelném projevu přidušeno, že i hlas skřivánčí, jubilující vysoko v modré propasti, doléhal jako ozev z jiného spirituálního světa v útlých tónech vybledlé mnohobarvosti.

I ty zvony, lkající v houstnoucím soumraku hla-

sem neodvislým jaksi od své zevní formy i vnitřního složení, pouze sférickým zněním, odívajícím představu prázdna a nekonečna, vzácným duchovým zvukem, rezonujícím v skleněných prostorách jako sloučená modlitba všeho živoucího i mrtvého, nesly svou plynou píseň vysoko nad kampanilu.

I vítr, otáčející větrnou růží věže, fičel sotva slyšitelně, jako by vyšel z mrtvých prsou, dospívaje záhy k věčnému utišení. Taký nebesa byla nad klášterem strašlivě tichá s jednotlivými bílými mračny jako pohybujícími se sněhovými rovny, nebo za noci jako by to draci byli zapřaženi do černých vozů.

A mezi nimi zsinálý měsíc, dovršující druhou světelnou fási, který byl ochráncem tragických tajemství a sladké mlčenlivosti. Bosá noha v měkkém koženém opánku nepůsobila ozvěny, fráteři vykonávali cestu z chrámu k svým celám jako automatické stíny.

Bez hlasu byly věci posvátné i profanní, jichž se svýma bílými rukama dotýkali.

Nezašustil papír, ani nebylo slyšeti škrtnutí brku, přepisujícího vzácné inkunabule.

I žalostné úpění klavicembela, Inoucí a vzrůstající organicky mezi obřady mešní, zdálo se prameniti v oblasti mimosvětské a hluché, jako by se nerodilo z nástroje, rukama lidskýma ovládnutého.

A mladý kartusián, připodobený orlu, vyhlížejí-

címu zachmuřeně z těsné voliéry, budil se z krátkého spánku mlčenlivě, ubíraje se k půlnočním hodinkám a líbaje suchýma rtoma svůj stříbrný kříž vespergillum. Bledý kámen krášlil tento kříž, podobaje se tvarem svým půlměsíčku, rozkvétajícímu u kořene jemného dívčího nehtu.

Ponořiv se do spánku ještě kratšího, buzen byl k pobožnosti jitřní, celuje tentokrát zlatý kříž spektorale, do jehož každého ramene vsazeno bylo po jednom španělském topasu; tyto kameny zářily břeskne jako budící se ranní obloha a byl jimi okrášlen jako fascinujícíma dravčíma očima.

Ale ústa mnichova, líbajíce, nezdála se chápati ani mluvy krystalů, neboť byla zavřena jako železnými svorami, činíce z tváří zaujatého mlčelivce neživou masku.

Jenom v černých očích zračila se marnost a bolest takové hloubky, do jaké by nemohla být spuštěna kotva jakékoliv naděje. Byla to hloubka, ze které vyvažoval za noci pouze sen svoje nejperversnější tvary a dospěv s nimi až ke hladině života, dopustil, aby se ve své hrůzné marnosti rozplývaly. Jenom v černých očích zračila se taková hloubka bolesti, jaká by stačila k temnému ztrávení veškerých smyslných žádostí světa. Tolik černa vyplývalo z jeho bezedných očí, že před ním hynula i noc, přikrývající klášter,

v chabosti pouhého odstínu. Ale ústa kartusiána byla věčně němá, i věci neživé nabývaly více spontánní síly, aby tajemství vnitřního života vyzradily.

A tak ševelil hořící olej ve fialové nádobce, z níž byly nohy Ukřižovaného způsobem nepopsatelně trudným ozářeny. Ševelil s mnoha odmlčeními, jako by to byl šeptný hovor bytosti věkem trávené, ale zoufale vzdorující.

Vydala křížová chodba jakýsi hudební vzdech, z přemnoha vyznělých ozvěn zbývající. Lupaly dvěře cely, jako by se o ně neviditelné paže, o vstup usilující opíraly.

Pohučívaly kaštiny.

A zdálo se také, že ledová voda nádvoří studny z hlubiny slyšitelně šomná, šplíchne jako přervání stříbrné struny, když do ní kamínek s roubení od-poutaný s veliké výšky padá. I to vějící přelévání nočního temna jako by se dalo lidskými smysly postihnouti.

Jenom ústa mladého kartusiána byla strašlivě němá, zatím co chlípna noc uklonila se těžce jeho snům, aby je vyzvala k tanci. A tu se pak cela prosvětlnila přízrakem nahé vinařky, jež byla nucena vlastními rukama nadnášeti těžké své prsy.

Vycházel parný dech z jejich úst a mučené tělo cítilo lichocení jejich vonících plavých vlasů.

Usedla na mnišské klekátko zdravá selka z Certosy, jejíž ústa byla plná bílých a dravých zubů, které by se mohly hluboko do horkého masa zarývat. Její klín byl naplněn veškerým uzrálým ovocem tohoto kraje, mohla by snést nejtěžší smyslné nápory, aniž by její silné a pružné tělo ztratilo něčeho ze své odolnosti.

Na holých dlaždicích na znak položeno chvělo se tu bledé tělo měštky, která se k nejrůznějším způsobům úkoje utíkala, takže byl pohled kartusiána pouze jedním z mnohých, které mohly užítí její klín v divoké náruživosti se svíjející.

Byla tu také krásná dívka, tlka subtilního a necudného, která se vinula kol něho jako by neměla kostí, skrývala svými vlhkými dlaněmi počáteční písmeny brevíře a věšela růženec slonovinový jako potupnou ozdobu mezi svá tuhá ňadra.

Ještě jiná užívala s pohodlím jeho vlastního kameného lůžka, majíc nejtěžší kancionál s dřevěnými deskami jako podhlavnici. Usmívala se s tolikerou tesknou svůdností, že se srdce kartusiána svíralo s krutostí těžce snesitelnou.

„Sami andělé, synové boží, poznali dcery lidské a viděli, že jsou krásné, takto se usmívajíce“.

Ale ústa kartusiána nemohla se hlasitě zúčastniti ani této citace, neboť byla strašlivě němá, tak jak je regule na věky uzamkla.

Noc byla chlípná, tančila, neumdlévajíc, s jeho sny od poloviny noci až do zábřesku, kdy byl nalezen bezduchý, maje ve svých rukou knihu, kde se čtla na prvním místě modlitba za příchod blažené smrti.

RUBENSOVA „ZAHRADA LÁSKY“

NAPLNĚN byl po dlouhý čas jakýmsi pokojným tempem flanderského smíchu, neotřásajícího přes-příliš lidskou bránicí a svěřil svým rukám, jež byly stvořeny pouze k tomu, držeti ve svých prstech růže, práci těžkou, ač rozkošnickou.

Thema o zahradě lásky, jež bylo od předchozích mistrů zužitkováno, vracelo se jako nové a nevyžité do jeho snů a představ: lidské tělo, sycené proudy ohnivých štav, nezhublé temnými vášněmi, ale napjaté a zhlazené vřelými vánky života, oděné plati, jež může býti malována pouze smíšením mléka a krve, objevilo se před jeho uměleckým zrakem, svrhujíc se své nahoty poslední trochu roucha, v něž je konvence ukřývala.

Tělo vesničanek z okolí slunečného Elevytu, povalující se s ňadry a hyžděmi koulovitými na břehu lučního potoka, těla děcek, živená a nakypřená jakousi zázračnou živototvornou kaší, i těla mužská, brunátná, s vysokým odstíněním žil a svalů. Byla to určitá a jasná synthesa pozemského zdraví, na němž nehlodá ani červ smutné předtuchy. Jako by i sama duše těchto těl byl jenom neutuchající veselý plamen, jež není možno z moci světa uhasiti.

A vycházejí z této synthesy, i vrací se k ní tisí-

cerými myšlenkovými pěšinami, obdechoval tato těla se zjevnou tvůrčí rozkoší, kupil je k tanci, pojl v přilnavá objetí a připravoval k tělesným zásnubům a rozhýřením.

A vžívaje se celou svou mužnou, otevřenou myslí do svého sujetu, vytvořil ovzduší zahrady lásky, ve kterém dospívá k aktu mezi bohy a bohyněmi.

Bílá bříza tu jaksi přemoženě šepce a šestí a kde jakou pevnou oporu ovíjí sladká ipomea. Sloupy a vchody zahradního úkrytu rovnají se v přepychu báchorce viděného kdysi paláce mantovského.

A delfín, z jehož široké tlamy voda se hrne, zdobí vrchol kašny, stává se bezděky účastným všeobecného smylného unešení. Najada, sedící obkročmo na jeho hřbetu, tiskne mezi prsty hroty svých nader, vypuzujíc odtud dva stříbrné pruty vody, která v nádrži pleští. Zemi pokrývají pivoňky a zlatý písek.

A snášejí se tu porůznu, proti všem zákonům pravdy a možnosti amoretí, kteří jsou našeptávači neklidných myšlenek a v jejich neskrytém dřívku spočívá význam udrženího smyslného půvabu života.

Těžcí, masití, s růžovými peroutkami ze zad vyrůstajícími, baví se přínosem květin, vypouštěním bílých holubic, které jsou ustanoveny poslicemi a přeletem z místa na místo, jako by nemohli naléztí ukojení.

Tady se naklání jeden z nich k sličné paní, jejíž prsa převysoko z korsetu kypí, jejíž hlava je zvrácena těžkostí smilného snu a ruce, jako by se malátně vzpíraly o pelest lůžka. Násilné moci a hrubé síly vyžaduje její bledé a kypré tělo, aby nasýtlo svou podvědomou lačností a utišilo sténající touhu.

Není tučný amoret zobrazením této síly, ale jest její napovědí. Není jím ani jiný, který lascivním způsobem spojuje paži muže a ženy, ale všichni, pozbyvše mytičnosti, utvrzují zde nahou reálnost zobrazeného lidského prostředí.

Uchvacující kráska, manželka vlažného purkmistra Rockosce, jejíž sněhové tělo vystupuje s přikrostí z černorudého brokátu, není sličnější manželky Gewaertsovy, kterýž se kromě svého sběratelství mincí zanáší prokletou žárlivostí.

Oběma ženám pak záleží na tom, neochladiti plamene mužské žárlivosti, ale čekati stále na břehu života s vнадidly do vody vrženými. Je také roucho paní Gewaerts v záhybech proměnlivé jako šat rosníčky, naznačujíc tajnou možnost rozkoše, která je proto, aby byla vznícena a zmizela.

Však ani paní Gewaerts není krásnější, nežli žena tiskaře Plantina, jenž je poněkud hloubavý a roztržitý, zapomínaje na krásu své paní a na četné něžné nutnosti jejího života. Mnoha dobré vůle a ohnivosti

je proto zapotřebí mladému kytaristovi, aby bylo zklamání paní Plantinové lepším způsobem odčiněno. Snažení tohoto hudebníka v alonžové paruce dochází uznanosti: černé oči paniny se třpytí jako vroucí smola, její rty jsou ovlhly a chtivě porozevřeny jako slezový květ, bílé zuby vyhlížejí ze svého sladkého žaláře, jako by chtěly smyslnost úsměvu rozhojnit a její plné ruce se zabývají v uměle stoudné rozpačitosti mošničkou z barevné kůže, v níž je uschován rozkošný amulet, klíč a miniaturní šitíčko.

Ale ani paní Plantinová nemůže zastínit krásu paní Oasdorfovy, která má vzezření infantky, ačkoliv je ženou nízkého lodního důstojníka, jehož způsoby jeví mnoho jadrné neotesanosti.

A nad krásou paní Oasdorfovy mohla by vyniknouti pouze paní malíře Brila, který ji maloval bezpočtukrát jako Demeter, ochranitelku zkypřené země, jako Thetis — v podobu ženy v tělenou vodu, jež svými šumnými proudy zemi oblévá — jako Semelu, jež byla matkou nejpožívačnějšího z bohů i jako Antigonu. Který ji maloval i jako Marii, dítě kojící, v útěku do Egypta, ale jemuž sešla s myslí jako živá žena, těšící se — běda — více z jeho umění, než z jeho lásky.

Ale neubere to sličnosti paní Brilové, je-li neméně krásná Helena, choť Rubensova, jež má jasný vlas lesku mosazné pánve, kadeřící se na oblém zátylku

jako ohnivé chmýří; která má ubledlé silné tělo svatě živitelky, sestoupivší divem mezi rybářské děti se svého oltáře v Bruggách, kterouž poznamenalo mateřství jako jabloň v odkvětu, smetnuvši k jejím nohám všechnen zardělý, sladkostí chabnoucí květ.

Helena, choť Rubensova, která jako Betsabé hříšně by roznítla smysly judského krále, jsouc věčena svity a stínem této zahrady, kde bílá bříza jaksi přemoženě šepce a šelestí, po štíhlých oporách ipomea šplhá a země je pokrytá zlatým pískem a pivoňkami. Kde šustí a blýskají se sukně krasavic zrádnými reflexy aksamitu, staré zlato prstenů a řetězů třeští, všeobecný šum převyšuje melodický hlas kohosi, předcítajícího z Plata a ze Senecy, a jako pukání strun ozývá se v nádrži čirý prut vody, jež byla z prsu Nadjady vypuzena. Kde svítí na temném pozadí silné a v gestu klidné ruce, krmící pávy.

Kde i mužové vlašni a hloubaví stávají se bezděčnou hračkou prostředí, do něhož byli uvedeni. Kde se zdá, jako by v podivném tání a jihnutí ocitlo se srdce purkmistra Rockosce i sběrače mincí Gewaertse, rušeného občasně slepou žárlivostí. Pokládají těžké své ruce na pasy svých paní s přesprilíš zřejmou výmluvností.

A malíř Bril domnívá se viděti svoji paní hořce plačící za stínem Demeter, Thetis i Antigony.

Za jejich stíny!

Kdežto ona je živa a je možno se v blízkosti zmámiti teplou vůní jejího těla a dechu...

Jenom Petr Pavel Rubens, jež věk svírá, nemůže činiti výčitek svým smyslům, neboť ho nikdy v životě nezradily. A třeba že ruka života, sejmuvši s jeho hlavy široký klobouk, zvískala stříbrnými prsty jeho kadeře, třeba že se usadil jeden strašně hořký tah mezi ostatními rysy grandseigneurského obličejem, třeba se začal klásti na jeho oči zjevně jakýsi mystický stín, jako by to za sivým sklem rudly pochodně životem, na jeho paletě nevadne sladká pohoda odstínů, jimiž je zahrada lásky naplněna!

A bůh dopřál umělci, aby ji bez muk a vnitřní hořkosti vyměnil pro svoji osobu, dříve než by se toho jiní nadáli, za zahradu smrti...

PLÁČ NIOBY

BYLA jsem z míry pyšná, neboť ve mně vířila dymná krev otce, kterýž hodoval s bohy. Moje matka byla ze sedmi Hyad, jež byly vřazeny mezi hvězdy.

Theby a Helespont byly mi poddány a jeho moře se na můj kyn zkonejšilo, jako by bylo zakleto v lazuritu.

Moje líc byla nade všechny vznešená, aniž by v ní proto bylo méně sladkosti pro muže Amfiona. Byla mi dána nebezpečná krása a všichni frygičtí flétisté hráli takové písně k mé cti, jako by tonuli v slzách. Byla jsem předurčena lásce a štěstí se střešlo přede mnou jako hebký koberec, dusící hrubé kročeje života.

Byla jsem matkou čtrnácti synů a dcer, což byl sedminásobný počet dětí Latoniných, při čemž moje krása s léty sílila jako pomerančový peň.

Proto Latona, jež byla zplozena Titany a uzavírala podřadnou stupnici bohů, cítila se býti dotčenou ve své povýšenosti věčného božství a položila nepřátelství mezi sebe a mne, viníc mne z rouhačství a pomateného velikášství.

Tupila prý jsem oltáře, ohně nepozbývající.

Zlehčila prý jsem osly, vlekoucí k jejím slavnostem věnce a chleby, neboť byli velmi netrpěliví pod svým

břemenem, kopající kol sebe a nehezky hýkající. V pochybnost prý jsem uvedla panenství strážných děv, jež se k třicetileté službě Latoně zaslíbily.

Co však více, sama ubledlá tvář Latony nebyla prý ušetřena mrzkosti mého jazyka, neboť jsem prý v ní nalézala pouze mrtvolný půvab a živoucí nedostatky.

Pohaněla jsem prý bytosť i sochu jejího syna Apolona na odtoku kastalského pramene se vztyčující a dceři její Artemidě, již byla zasvěcena noční nebesa, podložila jsem mnohé záměry, daleko do lidské zrůdnosti nemající.

Běda, podlehla prý jsem nemocné žádosti, býti uctívána, jak jsou uctíváni pouze bohové nadsmyslní, nalézajíc pro to důvod pouze ve své fyzické leposti a viditelnosti. Byla jsem jednoduše obviněna ze vzpoury proti bohům a moje vrozená, vznešená tvář nemohla mne přirozeně obhájití.

A poznala jsem hrůzu a utrpení chvíle, ve které patří pomsta bohům.

Měla jsem čtrnácte synů a dcer, což byl sedminásobný počet dětí Latoniných.

Všecky jsou mrtvy, Latono!

Popas na mé bolesti své srdce, které je tvrdší nad skalnatý vrch Tauridu, kde jsi se snad pro mstu mou narodila.

Miláčku můj, Ismene, padnuvší prý šípem Apo-

lonovým, kterýž jsi byl jezdcem bez sedla i třmenů, dává se v trysku jízdy doháněti pouze vichřicemi, kterýž jsi byl polaskaný sluncem, vyhlížeje na svém bílém koni jako zleštěná bronzová socha; padl jsi a smrt nemohla ti vzítí otevřeného úsměvu, který byl jako koruna, vsazená na čelo tvé mladosti. Proměnilo se věrné zvíře tvé v komoně smrti, jehož chřípí vydechuje modravou jinovatku!

Jsi mrtev i ty, líbezný Sipyle, kterýž jsi byl dědicem mé krásy, zasažen v okamžení, kdy byly tvoje ruce zaměstnány lyrou, jejíž oblouk byl z hadů, zlatými hlavami zápolících! Nemohl jsi slyšeti švihnutí tětivy, neboť byly tvoje uši naplněny souzněním stříbrných strun, které se napínaly a chvěly, skryté citové moci povolující. Mrtva jsi, moje druhá duše, moje druhé tělo, ale nenajde se krkavce v božím povětří, který by se snesl k tvé mrtvé hlavě, aby ji mohl oči vyklinouti.

Je hrůzno mysliti na vás, Faedime a Tantale, kteří jste našli smrt ve formě sladkého podobenství! Neboť zápasíte před branami o větev vavřínu, ve kteréž bylo zpodobněno nejsladší uznání života, hrud na hrudi, protknuti jste byli jedním šípem, jako jsou dvě jména hlasem smrti najednou vyslovená. Nebude stvořeno tragičtějšího sousoší nad toto, pokud nebude ruka sochaře krutá, jako by vznesla nůž k za-

bití sama sebe z opasku vytržený. Není možno za pravdu brátí vaši smrt, kteří jste byli jako dva plody na jedné větvi, jako dvě růžová vesla, která se na jednu potápějí, rozmetajíce stříbrné jiskry. Kteří jste byli jako dva hvězdní blíženci, již se objevují první na nebi po skvělém západu slunce!

Mrtev jsi, Alfenore, jehož jméno sládllo v mých ústech jako umleté ovoce fíku, vnořené do storaxu. Když jsem tebe celovala, bývalo slyšeti prchlivý svár hamadryád, které se přely o barvu tvých vlasů v uzel spletených, o šíři tvých ramen, na nichž pevně sedělo železné krzno, o tvé černé oči, jež polykaly jejich nahotu i o tvou vášnivost a dobrotu, jež spolu ode vždy zápasily. Tvoje jméno zanechá nyní palčivou hořkost hysopu, kdykoliv bude už vysloveno!

Padl jsi i ty, jemňoučký Damasichtone, tesknější měsíčního paprsku, křehčí nad květ, plovoucí po vodě a zavírající i otvírající se podle závanu větru! Jehož krok byl lehoučký, podobný tanci svátého listí na pěšině hajní, jehož hlas, matku oslovující, byl jako melodie svitá z bolesti a blaha. Nikdy tebe nemohu oželeti, jest mi, jako bych tebe znovu a znovu ztrácel!

Uhnívej v zdlouhavé muce ruka, protknuvší mého nejmladšího, Ilionea! Vyhořte, oslepněte oči, jež na něho z nenasyčené touhy zacílily! Jeho duše neskončí nikdy svého trápení v časném ani ve věčném světě,

krev třísníž jeho sny, smíšena buď mezi požitou ambrosii a zaplav jeho smysly jako rudá zátopa, ze které není vyváznutí! Jsi mrtev, můj nejmladší, rozhlížející se ještě zdivěně na prahu života, kterýž jsi přijal smrt s malou a zvědavou rozkoší, nemoha ničeho z její záhadnosti pochopiti! Umíralš, domnívaje se v čistotě své mysli neznámý život počínati. A kdyby byly tisíci-letími nahrazeny vteřiny života, bolest matky nepřebolí, jako nemůže srůst srdce ve dvě rozťaté, vně i uvnitř obnažené! — —

Odejde za vámi do říše stínů, již obtéká řeka lkání i zapomenutí, aby vás plující nad lučinou asfodelovou vyhledala. A bude zajisté po vašem boku plouti i sedmero dcer mých, které i Artemis usmrtila.

Nejstarší, podpírající ještě stydnoucí mrtvolu Ilioneovu. Druhá, která by pouze pro přespřílišnou krásu směla být souzena v dykasterii. Další, tonoucí v nejčistším milostném snění uprostřed platánového stro- mořadí, a tající v sobě tolik vášnivosti, jakou by snesl obraz, malovaný zlatem a krví.

Čtvrtou, tak něžnou, aby ji mohla býti zůstavena přezdívka Erhefory čili nositelky rosy. Dvě jiné, které se v životě od sebe nikdy neodloučily, nacházejíce zalíbení v tunice téže barvy, ve voňavce téhož omamujícího odstínu, jehož se získává v době pučící limby, v téže lahodné hybnosti těla a v témž smyslném u-

smání, jež bylo jako kynutí rozkvetlou růžovou větví. Jedné lásky, která se odnášela k mladému Achajci, jenž vrhal disk a tančil nahý uprostřed věncoví z horských květin a čerstvě položeného sena.

Usmrtila mi nejmenší, která se nevzdalovala ještě příliš od mého klína, hrajíc si s bílým kozletem, jako by sobě rovným v něze a prostomilosti. Zavedla ji, maličkou, do země nenávratu!

Jsem nyní sama jako balvan, o který se vlny Ache-rontu s obzvláštní němostí rozrážejí. Jsem sama jako podym, který se vznesl do prázdna z navždycky uhaslého obětiště.

Sama jako opuštěné dlaždice chrámu, jichž se lidský krok po celé století nedotýká. Vítr nepohne mým rouchem, nezčeří mého vlasu, nedostojí srdce rytmicky povinnosti své k vyznění poslední životní stanze, neboť umlklo uprostřed nejživějšího tepotu, jako by zkamenělo. Líc má je tuhá a studená jako utkvění sochy, stvořené z mramoru parosského.

Slzy mé stále a tiše plynou jako pramen, nemající dosud řečiště. Jako pouhý ozvuk života v prázdnotách utkvělý je to, co mohou uši mé zachytiti. Jako černá prázdna a propastná je pojmuto zrakem mým všecko to, co se kdy ve světle radovalo, květlo, formy nabývalo a vyvíjelo se pro potěšení smyslů.

Sama ruka Zevova formuje z někdejšího mého

úsměvu kamenný obraz, omývaný bezvolnými přívaly slz, které ho nemohou rozleptati. Neumírám, Latono, ale přijímám z jeho rukou toto tajemné a úlevné zakletí života, kterýž jsem tolik milovala!

PŘÍSLUŠEL řádu Servitů, kteří byli sloužícími svaté panny, nebo bratřími Kristových muk, ale maje opatřiti kresbami antifonář, určený primogeniturovi bavorského krále, uzavřel se stokrát úžeji do své samoty, jak toho svěřená umělecká práce nezbytně vyžadovala.

Neboť bylo především třeba zkoumati hodnotu papíru. Obsahuje-li dosti vláken, kterých mu dává konopí a len, aby nabyl pevnosti a odolnosti proti věkům. Přidáno-li mu bylo dosti klí, jež bylo vynalezeno v Ravensburku, aby ho vodní barva naveskrz neprostoupila, neboť byli proti němu ve výhodě mistři, malující temperou, kterýmž sloužil k trvalému upoutání barev med a žloutek. Je-li dosti vybělen látkami, o jejichž působení jsme zpraveni zdoluhavou cestou z Číny a Samarkandu. Je-li to papír náležitě zrnitost, tak, aby pero, laskající se s podrobnostmi miniatury, na své líbezné a lehoučké pouti nenalezlo překážek. A je-li materiálem tak příjemným, abymohl už jednou nadobro z oblíby vypuditi staré kodexy, které jsou svázány z dřevěných destiček, voskem potažených.

Potom bylo třeba uvažovati o dvojím akordu kreslířských barev. O jednom, který sestával z hlubo-

kého zlata, červeně jaksi nahnědlé a modří, která není podobna barvě nebe ani vody, ale přibližuje se v své sytosti odstínu chrpy, bující v poli.

O druhém, v němž měly být uplatněny nároky zeleně, barvicí listy akantu, jichž bylo v nesčetných smyčkách použito jako motivu, vzatého z korintských hlavic, červeně veselé jako krevní rubín a žlutí, zářící živě jako okolík helianthu.

Tato volba byla plna těžkostí a umělecké rozvážlivosti, dříve, než bylo mísení barvy na malých mušličkách předsevzato.

Potom bylo nutno souditi o tom, jak vyplniti rámeček, obkrouhlou nebo táhlou plochu obrazce, tak aby byla součinná s písmem a listem knihy. Možno-li k tomu užiti námětu z rostliny chudé, nemající zdánlivě jiného, nežli stopek a trnů, nebo z bylin, vypouštějících bohaté visionářské květy, div že skutečně nevydechující. — Dá-li se užiti téže dekorativní prostoty na psané thema o sladkosti víry, i když se objeví námět z vidění Ezechielova, nebo boj smilstva s cností.

A mají-li figury k parabole užité býti nadány živou hybností posunů, nebo má-li býti jejich výraznost umrtvena příkrostití záhybů rozčleněného sukna. Lépe-li by bylo, aby svatí ztrnuli úplně, vztyčující nástroje svého mučení nebo popsané blanky? Nebo aby se jejich obrysy oddaly s vášnivostí jakémusi

lineálnímu tanci, činíce celý list knihy vějícím a ruce se poddávajícím?

Běda, o mnohém je potřebí rozhodnouti!

Vhodno-li je k vyplnění okrasných polí vzítí lidí se slávou v hrobce ležící, nebo lidí, kteří na sebe s obrněných koní dorážejí, kteří berany hradby probíjejí, nebo prostírají palmy. Takové, kteří pijí z korbelů, souloží, nevinátka vraždí, nebo takové, jací na samotě horečným pokušením namáhají se odolati?

Užití oněch snad, již jsou lámáni koly, či na pranyři dřepí? Andělů s velikými perutěmi, na nichž jsou ocelové a zlaté požehy, podobné pavím okům?

Ptáků, majících rajske peří, ledňáčků a holubic, jež se něžně chýlejí a uklánějí?

Těžkého a krvavého ovoce, nebo bledých hrachových květů?

Těžko je fráteru Konrádovi, který se zve sloužícím svaté panny, rozhodnouti se pro některou z invenčních cest, dostihujících k jednomu vzdálenému cíli. Mnoho důvtipu vyžaduje připevniti k svému pulpitu obširnou, křišťálovou kouli, která by světlo pohltila a podle potřeby jeho očí, jež jsou od dlouhých bdění zaníceny, na jedno místo soustředila. A zříditi pro své oči takové stínidlo, které je vyloženo mechem, tak aby mohly svoji zoufale pomalou práci podstoupiti.

Neboť ani obraz nepotřebuje ve své sumární sestavě tolik úporné pile a přemýšlivosti jako stvoření písma, které jest jako vojsko tu v témy sestavené, onde postupující ve skupině pod červeným praporem majuskule.

Na stránkách, o kterých i umění spisovatele s bolestí pracovalo, sraženo jest písmo jako husté processí mrskačů. Stránkám, na nichž se velebí sláva boží, přizpůsobeno je písmo bohatého tvaru, jímž se ruka miniatora obírá s jakousi pýchou a povznešeností. Jeho počáteční písmeny okrášleny jsou vláše-ním a hojnými zákruty, mezi řádky pak se objevuje porůznu jako na časném nebi užaslá, zlatá hvězda.

Celý kosmický liják duhových kapek jako by se snášel mezi písmenami, tolik bylo měňavých bodů a svitků s rozvahou do textu položeno! Písmo pak samo takové zevní výmluvnosti, jako by to zazníval harmonický mnohozpěv, do výšek stoupající.

Těžko volí fráter Konrád mezi mnohými invenčními cestami, hodlaje vyhověti obřadné účelnosti antifonáře a zamýšleje se také přiblížiti světskému stanovisku objednatel, pro něžž jsou nožky a základy některých iniciál nadnášeny nahými ženami, klečícími v travách rajske vegetace. Nikdo jiný nevykreslí tak jako fráter Konrád malou necudnost, vetknuv ji jako živý kvítek do přísné iniciály, tak aby nepohor-

šila zraku, pročitajícího text nábožného responsoria. Nikdo jiný nedovede užítí tak špetky horečné oplzlosti a smyslného zbudnictví k tomu, aby se zobrazená podstata duchového života všemi podrobnostmi vyznačila. Nikdo jiný toho neucíní však s takovým pocitem ústrašného studu a neobyčejnou plachostí člověka, který se cítí k této sveřeposti v poměru zcela imaginárním.

Ale nade všecko těžko jest se fráteru Konrádovi ustanoviti na čase, v němž by mohlo býti hotovení antifonáře ukončeno, neboť je poněkud mrazno pomysletí na šediny, jež se jako stříbrná pýř podzimu objevují, na oči, jejichž živé duhovky nabývají čehosi, připadajícího na mysl v zevní slepotě cínu, na obratné ruce, které k své uvadlé bledosti přibírají stínů a vrásčitosti, na rty, jež se úží, stávající se sinavými, neboť se v životě dotýkaly pouze ledových devocionalíí.

Na hruď, která se propadá a na srdce, jež bylo do ní vsazeno jako do vězení. I na celý život, který se v úmorném díle krátí a zatemňuje.

Ale již tu jsou pohotově barvy, na mělkých mušličkách jsouce rozetřeny:

Tuš, která je napojena kafrem a usychajíc, nabývá mizivého, skořicového třpytu. Jemně jiskří na hrbolech papíru a její zlatové stíny se střídají pro letmý postřeh kreslířových očí.

Barva hluboce modrá, dobytá ze safloru, záludně fialková, vyvařená z modrého dřeva lakmusového, která zahrává vinnou rudostí, ale nemůže v trvanlivosti s jinými soupeřiti.

Nemíšená zeleň listová, příjemná zraku a druhá, působící mnoho povyku oxidované mědi.

Auripigment, zářící jako zlato, žluť šafránová a neapolská, jako by vzatá s povrchu jemného pečiva.

Červená barva v celé plamenné stupnici cinobru antimonového, dračí krve, zlatého purpuru a košenilu.

Byly tu už útlé štětečky, svázané z kuního chlupu, pera úzkostlivě přiřezaná a tyčinky s jemnými bodly.

A bylo tu strašné ticho a mír, což byly souruční pomocníci mistra, který zasvětil polovici svého života pořizení antifonáře a zemřel, nedotknut skutečným životem, když byl připojil do rohu posledního listu ozdobné „fecit“.

ZROZENÍ VENUŠE

Panu Jarmilu Krecarovi.

NIKDY nemohl zapomenouti svého prvotního řemesla, tepání zlata, jež bylo zázračně podajné, dostihující jistého stupně modrozelené průsvitnosti. Nemohl také lehce přejít zvláštní plastickou jeho výraznost, již bylo užito na medaillonech málo vyvýšených a prohlubovaných.

Tak byly u něho subtilní líce božích matek jako vykuty z bledého plechu, vykazující útlé prohyby čelistí a zvlnění spánků. S jakou teskností vřezán byl úzký ret do středu zasněného obličejce, chvěje se jako nejcitlivější vahadlo mezi úsměvy a zvýrazněnými bolestmi duše. S jakou měkkostí ztrácel se v kadeřích obrys čela jako hranice liliového pole, tiše sousedícího s lánem plavého žita. Jak byly oči při své dětské formě ve výrazu znaveny, z části jsouce zastřeny řasami, jako by měla být vyřčena jenom polovice ze skrývaného tajemství nitra. Jak bylo hrdlo podobno křehkému zúžení amfory, již prosvítá lití růžového vína. Jak mizela plochá prsa do širého, řasného šatu, těžko se ustalující na linii, vedoucí mezi váhavou nemocí a útlým zdravím. A jak byla všechna gesta nevědomá a sněná, každý pohyb jako vzácně pochopené pravidlo rytmu, každý krok jako dělitelná součást oblačného tance, prováděného pouze pro smutné

jitření smyslů. A jakými mnohonásobnými způsoby bylo využito veškerých dekorativních možností a slavnostní podstaty zlata. Z bleskných nití a hvězd sestaveny byly svaté distinkce. Potaženy byly těžké barevné látky zářícími a průsvitavými slunečními flóry. Prolamována byla zlatem celá pozadí obrazů jako světecká jeviště a bordury, lemující okraje rouch a draperií udivovaly oči svým bohatstvím jako svou konkrétností.

Ale všechna řemeslná umělost a tvůrčí zdatnost umělcova hluboce byla zatlačována návaly osobních stesků, resignovanosti z nich vyplývající a pokleslosti. Srdce, naplněné láskou a soucitem, měnilo dosažené umělecké výsledky, vzešlé pouze z usuzování a intelektu. Docházelo k častým rozporům mezi uměním a srdcem, které mělo více co říci.

Mezi tvůrčí rukou a duší.

Tak se stalo, že umělec, drcen vlastními zármutki a poután mnohými zděděnými charitativními názory svého mnišského učitele Fra Filipa, ztrácel z rukou otěže svého umění, jeho kresba tonula v jakési pokračující rozkladnosti, a bylo to, jako by se malíř s oblibou vžíval do neutěšitelnosti tajných smutků a neozdravitelnosti pomalých tělesných strádání a vitálních nedostatků. Bylo to v době, kdy se obliba malíře u jeho mecenáše Lorenza il Magnifico blížila

kultu i adoraci. Zdivo jeho bílých vil na Via Larga bylo okrášleno křehkou „Alegorií jara“, „Marsem a Venuší“. Otevřenými okny ukládal se na ně odraz florentského čekankového nebe, stín pinií, jež byly za večera jako zalaty krví a žlutozelených vlnek Arna, které byly plny jakéhosi plynulého pořádku a styli-sovanosti.

Tyto obrazy, inspirované verši mecenáše, zrazovaly zálibu Boticelliho, putovati cizími myšlenkovými oblastmi a doprovázeti malířsky cizí sen na cestě dílem předurčené.

Neboť bylo jeho rozkoší spoluvlásti v duchovní říši Homérově, praotce epické poesie, který ho nicméně zneklidňoval svojí mluvňou šíří a joviálností.

Bylo mu jistou potřebou, pokořen býti vznešeností děl Horácových, stržen a tajnými světy býti vlečen v ze všech nejbohatší fantasii Ovidově. Okouzlen, ale sobě zcela odcizen jasnou prostomilostí Bocaccia. Ale nade všecko mocně, takřka neodvratně chýlila se jeho bytost do propasti uměleckého díla Dantova, slučujíc s ním svůj život v téže osudové tíze a obsaženosti.

V kreslených zpěvech Inferna propadla se už do cela jeho tvůrčí podstata, proměnivši se v Dantův dvojnický duchovní stín.

Nedosahovaly také práce takto ovlivněné veliké

komposiční jednotnosti, žádající si býti čteny jaksi část po části, s velikou detailní zaujatostí.

Z jeho obrazů zmizelo mnoho křehkosti a osobitých vděků, způsobující smutné rozpaky samému umělci, který se nemohl v zrcadlech cize vydutých vlastní tváře dohleděti.

Ale ještě to bylo v době, kdy se oblíba malíře u jeho mecenáše Lorenza il Magnifico blížila kultu i adoraci. Jestě bylo lačné prázdno v bílých síních na Via Largo. Jestě žilo v ušlechtilém příznivci neskrývané přání, poskytnouti Boticellimu příležitost k rozvíti veškerých sil a vznětů, kolik jich může v prsou a hlavě umělce vyklíčiti.

Zrození Venuše, vynořivši se blízko ostrova Cytheru z mořské pěny, opěvované početnými básníky na pásu světa, prostírajícím se mezi Epirem a Achaií, Římem a Syrakusami, mezi nimiž se bez těžkých bouří modrá Mare Tyrrhenum; zrození Venuše mělo se státi zkušebním dílem jeho tvůrčí moci a intelektu a mělo doplnit glorii, již byla jeho hlava Lorenzem il Magnifico obmyšlena.

Konečně měla býti zobrazena dcera Zeva a Diony, Venuše Vulgivaga, jako neočekávaný přínos rozkoše světům, skvělá a omamující, stržená zcela v okruh smyslných varů, z mátožného, mythologického ozduší vzburcovaná. Konečně měla býti vsazena ko-

runa nahému, roznícenému uctění Praxitelovu. Jednou měla být už vyřčena poslední jasná slova v matné blouznění člověka, nastoupena cesta neskryté pohlavní lásky a dospětí se k nejvyššímu oprávnění erotického předpokladu člověka.

Nejčistší smysl lidské tělesnosti, chvějící rukou Promethea, který ji zbádal a stvořil, vyvíratí měl z tohoto obrazu, měla jím být vyhlášena zásadní renaissance snění i života, plápolající jako ranní zář nad smutky a charitativními názory, zděděnými z pokojného učení Fra Filipa.

Zlato mělo pozbyti svého slavného, ale mrtvého výrazu na místě, kde by dominovala krev.

Tajně však a těžce zráló toto nevšední dílo pod chabnoucím působením jesenního slunce, kteréž se chvatně k obzoru schylovalo. Tajně, jaksí hluboko pod vírem, způsobeným mnohými duchovními rozporů. Trapně jako komposice, přicházející na svět ze zraněné a rozpoltěné představy. Byla to lstivá hra s liniemi a barvami v mlhách pozdního se života provozovaná, která obluzovala oči a mysl Boticelliho, aby se úkolu svého nezmocnily?

Byl to nepozorovatelný úskok smrti, zaclánějící svým stínem barevné výhledy světa, zolovňující a zdržující jeho ruku v svěžím pracovním rytmu?

Byl to chaos, způsobený zápolem dvou duchovních

světů, mezi nimiž se jeho intuice jako v nestálém průvanu třepotala? Byl to pojem marnosti, zmocniti se nových žhavých oblastí, když byly už všechny předchozí silnějšími dobyvateli okupovány?

Byl to tajemný kořen nemoci, odebírající znenáhla sílu jeho uměleckému zdraví a bytí?

Byla to nevíra v život? U cíle přepadající fatální ústup smyslů?

Tajně však a trpce zráló toto nevšední dílo pod chabnoucím působením jesenního slunce, které se chvatně k obzoru schylovalo.

Uplynuly dva roky.

Dvakrát zveličily se jarními vodami žlutozelené vlnky Arna, které byly jakéhosi plynulého pořádku a stylisovanosti, dvakrát se oděly černé pinie, z nichž byly řezány smolnice, do sivého, ranného šatu, dvakrát se proměnila v odstínu čekanková florentská obloha, neboť byla na počátku vesny sněhovými obláčky jako pasoucími se ovce zneklidněna. Dva roky přešly mimo srdce i duši Boticelliho.

Poslední stříknutí štětce, poslední lehký jeho tah, vedený jako ostruhou motýlího křídla, poslední přeletný pohled, snažící se sloučiti zrůznělé tvůrčí prvky a v bílé vile na Via Largo bylo odhaleno zrození Venuše, kteráž byla dcera Zeva a Diony, z mátožného mythologického ovzduší probuzená.

Znamenalo to však přistání rozkoše ke břehům ostrova Cytheru? Bylo to dílo, ohlašující renaissanci snění i života, plápolající jako ranní zář nad smutky a charitativními názory pokojného učení Fra Filipa?

Nuže, takové bylo zrození Venuše, zanechávající v srdci Lorenza il Magnifico zchladlou prázdnotu, bolest a nepochopení:

Nemnoha prostředků bylo užito, aby se nehybná krajina možno-li ještě víc umrtvila. Bledé, sivé a studené bylo nebe jako brzy před nástupem jitra. Moře bylo ploché, jako z kovu s patinou zelenavou, zvlněné jenom tolik, jako by je bylo na sta drobounkých rybiček pravidelně rozbrázdilo. Chudý, kratičkový pažit označoval břehy ostrova Cytheru a po pravé ruce přímo rostlý, nezvichřený, jako zakletý hájek vavřínový.

Dva Zephyrové s křídly zlatými, těl velmi útlých a prohybných, spočívající v bezeslastném objetí, foukali s tvářemi silně nadmutými, způsobující příhodný vítr k ostrovu směřující. Vznášeli se v řídkém dešti klesajících mandlových květů.

Obrovská lastura „veneridae“, vinutí zardělého, jako by to byly stopy vnitřního proudění krve, sloužila jako lodice Venušina, větříčkem říditelná.

A vznášelo se na ní, sotva na jednu nohu dostupující, ubledlé její tělo. Závan chorého dechu ovíjel

jeho tvary, čině z nich souhrn čehosi teskného a svátostného, čeho se jest nemožno pudově dotýkati.

Ramena úzká a pokleslá, jako by z věčného svismého uložení paží vysílená, koš prsní propadlý a na něm maličká, nízko položená ňadra, vystupující z roviny těla náhle jako na krunýři.

A jestliže bývaly dříve líce subtilních žen Sandroových jako vykuty z bledého plechu, vykazující útlé prohyby čelistí a zvlnění spánků, objevila se Venuše tentokrát s lící polozralého ephéba, mroucího v jakési tajné horečce čistoty a nedotýkavosti.

Jako signály zmatku a poplachu byly její pohledy, vycházející z očí na širo otevřených, absorbující pouze černé barvy viděného světa s osudnou žíznivostí.

A úzké rty podivného úsměvu, měnícího se před očima diváka v bolestnou konvulsi čerstvé rány, strádaly neprojevitelností lidského nitra.

Nebylo tu Venuše Vulgivagy.

Byla to tragická podobizna krásné Simonetty, která se zasnoubila se smrtí ve svých třiaadvaceti letech, vadnuvší úbytěmi předlouho jako stín, nežli ho úplná temnota pohltila.

Nebylo tu zrození, byla tu smrt Venuše ve vile na Via Largo, uspišivší hořký rozchod umělce s mecenášem.

Onen propadl se jaksi úplně do svého lethargického snu o věčném chození a hynutí života, tento pak, nepřijav od svého malíře chatrné alegorické záměny, vystavil ve svých verších nový trůn Venuše Vulgivagy, která se pro smyslnou rozkoš lidstva z pěny narodila.

Jeho milost, arcibiskup Adolf Mohučský, vysloviv se se nevšedním uznáním o mistrovské úpravě Catholiconu Januova, poroučí se důstojnému patricii Johannu Guttenbergovi zum Gensfleisch s všemožnou přízní a náchylností. Nelze se mu dosti vynadiviti patřičnému smísení indychu a koptu, aby se nabylo černi pro oči příjemné a její hloubky s obsahem knihy jednostejné.

Také barva majuskulí vědomým svým složením hová ohni náboženského zanicení, ztrativši dřívější chmurný odstín srážející se volské krve. Papír pak silný, v tónu vypraných kostí, na omak lahodný, vzdoruje si na stoletích prvenství i mezi pergameny. Jeho milost vyprošuje si návštěvu Johanna Guttenberga na svém církevním sídle, neboť mu nejsou lhostejna tajemství lněné fermeže, rudky, olova a cínu.

* * *

Děkuji oddaně jeho milosti, říšskému kurfirstu panu arcibiskupovi Adolfo Mohučskému za slova uznalosti, připomínaje, že mi s obzvláštní tíhou na srdci vždycky spočívalo, aby mluvená slova učených a svatých pečlivou impresí pro stálou paměť byla zachována. Také hodlám biblí svatou, o jejíž vydání pečoval jsem společně s Janem Fustem, jeho milosti

předložití. Moje nemá, zálibná a pobožná práce šla tady ruku v ruce s jeho nezkrotnou a neukojitelnou bádavostí nekromanta.

Obávám se, že to byla polovice božího a polovice ďábelského daru, s jejichž pomocí bylo dílo k žádoucímu konci přivedeno.

Jeho milost připočte tudíž k dobru mého časného života, rozhodnul-li jsem se Fusta i Strassburg opustiti.

* * *

Arcibiskup Adolf Mohučský vzkazuje vlídně mistru svého umění Guttenbergovi, ví-li, jakými asi tajnými cestami osvojili si mniši otcové v italském klášteře Subiaco mnoho z jeho tiskařské zručnosti a výmluvnosti, kterýmž se mohl celý učený svět církevní v úpravě „Žaltáře“ podivovati.

Ví-li, že tito mniši, nejsouce taškářstvím podšití, ale hloubavostí dlouhé samoty vyzbrojení, zavedli krásné a účelné novoty, zmenšivše rozměry typů na míru pro něho neobvyklou? Známo-li mu je cosi o horlivosti tiskařů v Aalstu a Utrechtu, kterážto města nejsou s dostatek opevněna, aby se pověst, která má vlastnosti žhavého větru, sem či tam nepřenesla?

* * *

Zájem jeho milosti o naše umění, jímž hodláme s boží pomocí veškeré základy světa utužití, obrací

se k otcům klášteře Subiaco, k tiskaři ve flanderském Aalstu, jakož i tiskaři v Utrechtu, kde je dóm i královská hrobka s jinými nesrovnatelná. Ale oči vaší milosti račte dobrotivě pohleděti na Löwen, Antverpy, Leiden i Amsterdam, kde byli tiskaři nejvyššími městskými i zemskými poctami obmyšleni, neboť pracují ctně a dychtivě na úkolu, ježž jsme si všichni pro lásku páně naplniti předsevzali. Račte pohleděti na Věčné Město a Beromünster! Všude tu dospívá vysoké umělecké větvoví jako z nepatrnosti semene hořčičného. Není řevnivosti v oném srdci, pouze pokorná snaha dělníka učiniti písmo, tento šat myšlenky, vzhledným a kryjícím. Aby byla každá litera jako součást dělitelného lidského dechu a hlasu, na první pohled i zvukovým působením vybavená!

Moje touha, vaše milosti, obrací se ještě k Benátkám a Valencii, odtamtud očekává moje duše statečnou přátelskou pomoc. Neračiž, vaše milosti, moje slova jako nesouhlas křivě bráti!

* * *

Jeho arcibiskupská milost dotazuje se, pužena nikoli jalovou zvědavostí, ale z ušlechtilého dychtění, otce Guttenberga po jeho dalších uměleckých záměrech, aby mohly být podle potřeby ze statku církevního podporovány. Item táže se jeho milost, není-li proti svobodě a zámyslům jeho, vstoupiti do jejich

služeb, kde by byli k jeho podpoře zkušeni vazači a pasíři, kteří by jeho díla stříbrným bitím a svorami opatřili?

* * *

Třeba že mne dokonávající se sedmá desítka života přetěže v týlu chápe a k zemi přitiskuje, ještě je duše má plná svěžího chtění, jako by (v obrazích řečeno) kolem mne stromoví kvetlo a jarní osení se zelenalo; jako by ptáci poletovali nad háji a prýšticími potoky, z neskrývané radosti plesající. Jako by se mně samému srdce z návalu horoucí lásky v prsou chvělo, jako by se měly moje chvatné ruce kolikerého sladkého díla na ráz uchopiti.

Mohou se vaší milosti tato slova zdáti pošetilými, vycházejí-li z úst, která se v prostřed obličejě vraští jako tělo schnoucího slimáka.

Ale početná dělná armáda celého světa zjevuje se mi před očima, listy tisícerych knih šustí, přemítány čtenáři, zahloubanými do duše světa, kupí se ladné a umělé typy, které jsou ulity zázračným způsobem — vzpomínám při tom, aby spravedlivý bůh zmenšil trápení duše Fustovy — vyvstávají mi na mysli živoucí a skvělé obrazy, které se dají takřka bez přiložení lidské ruky přenášeti. Před oči každého člověka položeno jest po jedné sličné a hluboké knize. To jsou moje plány, aby jiskra, kterou jsme v Mohuči

vykřesali, touhou svou rozdmychali a srdcem na kousky rozděleným živili, byla jako plamen vichřicí uchopený a ve všech úhlech světa zapalující.

Přijímám býti sluhou pana arcibiskupa. Dobrou noc, Petře Schöffře, vyříd jeho milosti mou stálost a poslušensví!

* * *

Dobrou noc, otče Cuttenbergu!